

Akwé: Kon`i suunised

Elurikkuse konventsiooni sekretariaat

2004

Akwé: Kon

Vabatahtlikult järgitavad suunised traditsiooniliselt põlis- ja kohalike rahvaste kogukondade asustatud või kasutatud maismaale, vetele või pühapaikadesse kavandatud arenduste või nendega potentsiaalselt kaasneva mõju kultuurilise, keskkondliku ja sotsiaalse mõju hindamiseks.

EESSÕNA

Rahvusvahelisel tasemel – nt bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni (edaspidi elurikkuse konventsiooni) sissejuhatavas osas - on jõutud arusaamisele, et paljud põlis- ja kohalikud rahvad sõltuvad loodusvaradest. Samuti on laialdast tunnustust võitnud seisukoht, et traditsioonilised teadmised saavad kaasa aidata nii elurikkuse hoidmisele kui jätkusuutlikule kasutamisele – mis on ühtlasi konventsiooni kaks põhilist eesmärki – ja et nende teadmiste kasutamisest tõusvat tulu tuleb jagada õiglaselt. Sellel põhjusel otsustasid konventsioonile allakirjutanud osapooled artiklis 8(j) austada, kaitsta ja hoida elurikkuse hoidmise ja jätkusuutliku kasutamise jaoks olulisi põliseid teadmisi ning edendada nende laialdasemat kasutuselevõttu.

Enamus põlis- ja kohalike rahvaid elab piirkondades, kus leidub suur enamus maailma geneetilistest ressurssidest. Nad on tuhandeid aastaid kasutanud elurikkust jätkusuutlikult ning nende kultuurid ja teadmised on võrsunud keskkonnast, millest nad sõltuvad. Põlis- ja kohalike rahvaste asustatud maadele ja vetele kavandatud arendused valmistavad neile muret, sest võivad pikaajaliselt negatiivselt mõjutada nii nende eluviisi kui teadmisi.

Nimetatud murega tegelemiseks otsustasid konventsioonile allakirjutanud artiklis 8(j) kirjeldatud tegevuste osana töötada põlis- ja kohalike rahvastega koostöös välja suunised kavandatud arenduste kultuurilise, keskkondliku ja sotsiaalse mõju hindamise juhtimiseks. Avatud töögrupi artikli 8(j) ja sellega seotud sätete põhjal võttis osapoolte konverents vastu Akwé: Kon vabatahtlikult järgitavad suunised traditsiooniliselt põlis- ja kohalike rahvaste kogukondade asustatud või kasutatud maismaale, vetele või pühapaikadesse kavandatud arenduste või nendega potentsiaalselt kaasneva mõju kultuurilise, keskkondliku ja sotsiaalse mõju hindamiseks. Loota on, et suunistes kirjeldatud mõjude hindamise protseduurid ja meetodikad hakkavad andma kõige täpsemat teavet kavandatud arenduste kultuurilise, keskkondliku ja ühiskondliku mõju kohta ja aitavad nõnda takistada nende potentsiaalselt ebasoodsat mõju seotud põlis- ja kohalike kogukondade elule.

Vabatahtlikult järgitavate suuniste pealkiri tuleb mohawkikeelsest mõistest, mis tähendab „kõik loomises“, rõhutades sel moel nende holistilist iseloomu. Veelgi enam, suunistes antakse juhiseid ka selle kohta, kuidas võtta mõjude hindamisel arvesse põliseid teadmisi, uuendusi ja praktikaid, ning soovitusi sobivate tehnoloogiate osas.

Akwé: Kon vabatahtlikult järgitavad suunised on vajalik tööriist, mis aitab praktiliselt saavutada konventsiooni osapoolte sõnastatud eesmärged, lootuses, et 2010. aastaks langeb olulisel määral elurikkuse kahanemise määr, nagu on kirjas ka konventsiooni strateegias ja kinnitatud jätkusuutliku arengu maailmakongressil Johannesburgis (2002). Kuna põlis- ja kohalikud rahvad on suure osa Maa elurikkuse eestkostjad, aitaks vabatahtlike suuniste rakendamine kaasa 2010. aastaks seatud eesmärgi – elurikkuse vähenemise määra tuntav langus – saavutamisele.

Soovitan kõigil asjassepuutuvatel kasutada käesolevaid vabatahtlikult järgitavaid suuniseid koos osapoolte konverentsi kuuendal kohtumisel heakskiidetud suunistega, mis kaasavad bioloogilise mitmekesisusega seotud teemad keskkonnamõju hindamist käsitlevatesse õigusaktidesse, protsessi ja strateegilisse keskkonnamõju hindamisse. Palun jagage käesolevate suunistega seotud kogemusi ja tehke ettepanekuid nende parandamiseks.

Hamdallah Zedan

Elurikkuse konventsiooni peasekretär

Sissejuhatus

Akwé: Kon vabatahtlikult järgitavad suunised traditsiooniliselt põlis- ja kohalike rahvaste kogukondade asustatud või kasutatud maismaale, vetele või pühapaikadesse kavandatud arenduste või nendega potentsiaalselt kaasneva mõju kultuurilise, keskkondliku ja sotsiaalse mõju hindamise läbiviimiseks töötati välja artikli 8(j) tööprogrammi üheksanda eesmärgi ja artikkel 8 (j)- ga seotud sätete raames, mis võeti elurikkuse konventsiooni osapoolte konverentsil vastu viiendal kohtumisel mais 2000. a. Tööprogramm võeti vastu vastavalt Ad Hoc avatud töögrupi soovitudele artikli 8(j) ja sellega seotud sätete osas, mis võeti vastu osapoolte konverentsi neljandal kohtumisel 1998. a.

Artikli 8(j) ja sellega seotud sätete tööprogramm on elurikkuse konventsiooniga liitunud osapoolte peamine abivahend, et jõuda artiklis 8(j) loetletud eesmärkideni: austada, hoida ja kaitsta põlis- ja kohaliku rahva teadmisi, uuendusi ja praktikaid, mis hõlmavad põlise eluviisi jätkamist ning on olulised elurikkuse kaitsmiseks ja jätkusuutlikuks kasutamiseks; soodustada niisuguste teadmiste valdajate osalusel nende laialdasemat kasutuselevõttu ning nende kasutamisest tõusva tulu õiglast jagamist. Töökava ülejäänud olulisemad osad on järgmised: põlis- ja kohalike rahvaste osalusmehhanismid, staatus ja trendid, tulude õiglane jagamine, õiguslikud ja järelevalve osad, mis moodustavad osa suunistest.

Akwé: Kon vabatahtlikult järgitavad suunised annavad huvitatud osapooltele ja valitsustele juhiseid selle kohta, kuidas kaasata põlis- ja kohalike kogukondade kultuurilisi, keskkondlikke ja sotsiaalseid huve uutesse või juba olemasolevatesse mõjude hindamise protseduuridesse. Neid tuleks kohaldada paralleelselt osapoolte konverentsi otsusega VI/7 A heaks kiidetud suunistega (vt otsuse lisa), et haarata elurikkusega seotud teemad keskkonnamõju hindamisega seotud õigusaktidesse ja/või keskkonnamõju strateegilise hindamise protsessi.

Kutsume huvitatud osapooli ja valitsusi üles suunistega arvestama iga kord, kui arendusi kavatsetakse läbi viia pühapaikades või traditsiooniliselt põlis- ja kohalike kogukondade asustatud maismaa- või veepiirkondades, või kui arendustega kaasnevad mõjud nendele mõju avaldada võivad. Samuti kutsume rahvusvahelisi rahandus- ja arendusorganisatsioone üles arvestama vajadusega kaasata ja rakendada suuniseid kahe- ja mitmepoolse koostöö raames; ning eraldama vahendeid kavandatud projektide ja poliitikate negatiivsete mõjude ja ohtude ärahoidmiseks ja leevendamiseks. Suuniseid tuleks kohaldada iga arendustöö eripäradele vastavaks.

Akwé: Kon vabatahtlikult järgitavate suuniste rakendamine võimaldab olulisel määral kaasa aidata elurikkuse konventsiooni eesmärkide saavutamisele, austades artiklis 8(j) ja sellega seotud sätetes mainitud põliseid teadmisi.

Akwé: Kon¹

Vabatahtlikult järgitavad suunised traditsiooniliselt põlis- ja kohalike rahvaste kogukondade asustatud või kasutatud maismaale, vetele või pühapaikadesse kavandatud arenduste või nendega potentsiaalselt kaasneva mõju kultuurilise, keskkondliku ja sotsiaalse mõju hindamise läbiviimiseks.

I Eesmärk ja lähenemine

1. Käesolevatest suunistest juhendumine on vabatahtlik ja mõeldud riiklike õigusaktidega kooskõlas huvitatud osapooltele ja valitsustele mõjude hindamise kordade väljatöötamisel ja rakendamisel

¹ Hääldatakse [äguei-guu]. Mohawkikeelne holistiline mõiste, mis tähendab „kõik loomises“ ja mille pakkus välja Montreali lähedal (kus toimusid ka läbirääkimised suuniste osas) elav Kahnawake kogukond.

juhiste andmiseks. Suunistega tuleks arvestada iga kord, kui plaanitakse arendusi, mis toimuvad või võivad mõjuda pühapaikadele või traditsiooniliselt põlis- ja kohalike rahvaste asustatud maismaa- ja veealadele.

2. Suuniste eesmärk on anda üldiseid nõuandeid põlis- ja kohalike rahvaste kogukondade kultuuriliste, keskkondlike (k.a. elurikkus) ja ühiskondlike huvidega arvestamiseks uute või olemasolevate mõjude hindamise protseduuride välja töötamisel, pidades silmas, et mõned olemasolevad protseduurid võivad nende huvidega juba erinevatel viisidel arvestada. Käesolevaid suuniseid tuleks rakendada kooskõlas osapoolte konverentsi otsusega VI/7 A heaks kiidetud suunistega, mille eesmärk on kaasata elurikkusega seotud teemad keskkonnamõju hindamisega seotud õigusaktidesse ja/või protsessidesse ning keskkonnamõju strateegilisse hindamisse ning mille leiab nimetatud otsuse lisast.
3. Täpsemalt on käesolevate suuniste eesmärk piiritleda koostööraamistik, mille abil saaksid valitsused, põlis- ja kohalike rahvaste kogukonnad, otsustajad ja arendajad
 - a) toetada põlis- ja kohalike rahvaste kogukondade täielikku ja tulemuslikku osalemist ülevaate saamise, tegevusulatus määramise ja kavandamisega seotud tegevustes;
 - b) võtta korralikult arvesse põlis- ja kohalike rahvaste kogukondade kultuurilisi, keskkondlikke ja sotsiaalseid muresid ja huve, seda eriti naiste osas, kellele langeb ülemäära suur osa arenduste halvatest mõjudest;
 - c) võtta keskkonna-, sotsiaalse ja kultuurilise mõju hindamisel arvesse põlis- ja kohalike kogukondade traditsioonilisi teadmisi, uuendusi ja praktikaid kui osa protsessist, austades omandit ja vajadust põliseid teadmisi, uuendusi ja praktikaid kaitsta;
 - d) soodustada sobivate tehnoloogiate kasutamist;
 - e) määratleda ja rakendada sobivad meetmed kavandatud arenduste negatiivsete mõjude ärahoidmiseks või nõrgestamiseks;
 - f) võtta arvesse kultuuriliste, keskkonna- ja ühiskondlike elementide omavahelisi suhteid.
4. Suunistes antakse aru, et arenduste iseloom, ulatus ja keerukusaste võivad olla väga erinevad olenevalt nende kohaldamise alast, suurusest ja kestvusest; strateegilisest ja majanduslikust tähtsusest ning mõjude olemusest. Seega tuleks suuniseid vastavalt igale arendusele kohandada. Eri riigid võivad kultuurilise, keskkonna- ja sotsiaalse mõju hindamise protseduuri eri osi vastavalt oma vajadustele ja nõudmistele ümber teha, võttes arvesse põlis- ja kohalike rahvaste kogukondade vajadusi ja huve ning riiklikult kehtestatud õigus-, administratiiv- ja poliitilist raamistikku, pidades silmas, et mitte ühegi osa rakendamine käesolevatest suunistest ei tohiks mõjutada ebasoodsalt elurikkust ega teiste kogukondade elu ning et suuniseid tuleks rakendada kooskõlas rahvusvaheliste õigusaktide ja muude rahvusvaheliste kohustustega.
5. Kultuurilise, keskkonna- ja sotsiaalse mõju hindamise protseduurid peaksid viitama teistele olulistele siseriiklikele õigusaktidele, normidele, suunistele ja rahvusvahelistele ja mitmepoolsetele keskkonnakokkulepetele ja protokollidele, mis on osapoolte ratifitseeritud ja jõustunud, pidades silmas seda, et mitte ühegi osa rakendamine käesolevatest suunistest ei tohiks mõjutada ebasoodsalt elurikkust ega teiste kogukondade elu ning et neid tuleks rakendada kooskõlas rahvusvaheliste õigusaktide ja muude rahvusvaheliste kohustustega.

II KASUTATUD MÕISTED

6. Suunistes kasutatud mõisted ja nende tähendused:
 - a) *Kultuurilise mõju hindamine* tähendab kavandatud arendustega tõenäoliselt kaasnevate mõjude hindamist mingi inimrühma või kogukonna elule, mida viiakse ellu neid inimesi igakülgset kaasates või ka rühma või kogukonna enda poolt. Kultuurilise mõju hindamisel tegeletakse enamasti kavandatud arenduste soodsate ja halvade mõjudega, mis võivad mõjutada näiteks

kogukonna väärtushinnanguid, uskumusi, tavaõigust, keelt (keeli), kombeid, majandust, suhteid ümbritseva keskkonna ja teiste liikidega, ühiskondlikku korda ja tavasid;

b) *Kultuuripärandi mõju hindamine* tähendab kavandatud arendustega tõenäoliselt kaasnevate soodsate ja halbade mõjude hindamist kogukonna ainelisele kultuuripärandile, k.a. paigad, rajatised ning arheoloogiliste, arhitektuuriliste, ajalooliste, usuliste, vaimsete, kultuuriliste, ökoloogiliste või esteetiliste väärtuste või tähenduste säilinud osad;

c) *Tavaõigus* tähendab seadusi, mida tunnustatakse kui kirjapandud nõudmisi või kohustuslikke käitumisnorme, ning praktikaid ja uskumusi, mis on ühiskondliku ja majandusliku korra nii elutähtsad ja lahutamatud osad, et nendes suhtutakse kui seadustesse²

d) *Keskkonnamõju hindamine* tähendab keskkonda tõenäoliselt mõjutavate tegurite hindamist ja kohaseid soovitusi nende mõjude vähendamiseks;

e) *Pühapaik* võib olla koht, ese, rajatis, ala või riiklikul tasandil või põlisrahavaste kogukondade jaoks erilist tähtsust omav loodusnähtus või piirkond, mis seostub põlis- või kohalike rahvaste kogukondade tavade ja oma usulise ja/või vaimse tähenduse tõttu;

f) *Ühiskondliku mõju hinnang* tähendab kavandatud arendustega tõenäoliselt kaasnevate soodsate ja halbade mõjude hindamist, mis võivad mõjutada nii majanduslikke, ühiskondlikke, kultuurilisi, kodaniku- kui poliitilisi õigusi, aga ka mõjutatud kogukonna heaolu ja elujõulisust ehk kogukonna elukvaliteeti, mida mõõdetakse erinevate sotsiaalmajanduslike indikaatorite abil nagu sissetuleku jaotus, isikute ja kogukondade aine ja sotsiaalne terviklikkus ja kaitse, tööhõive ja võimalused tööle asumiseks, tervis ja heaolu, haridus, eluaseme olemasolu ja tingimused, taristu ning teenused;

g) *Keskkonnamõju strateegiline hindamine* tähendab kavandatud poliitikate, planeeringute või programmidega tõenäoliselt kaasneva keskkonnamõju hinnangut, mille eesmärk on tagada, et nendega – nagu ka majanduslike, ühiskondlike ja kultuuriliste kaalutlustega - on igakülgset arvestatud juba otsustamisprotsessi algfaasis³;

h) *Traditsioonilised teadmised* tähendavad põlis- ja kohalike rahvaste kogukondade traditsioonilisi teadmisi, uuendusi ja praktikaid, mida hõlmav traditsiooniline elustiil on oluline elurikkuse hoidmiseks ja jätkusuutlikuks kasutamiseks.

III. PROTSEDUURILISED KAALUTLUSED

7. Pidades silmas, et hindamismenetlusega seotud osapoolte seas võib olla arendaja, üks või rohkem valitsusasutus, põlis- ja kohalike rahvaste kogukonnad, huvirühmad ja tehnilised asjatundjad, kes hindamist läbi viivad; pidades silmas edasist soovi hinnata nii kultuurilisi, keskkonna- kui sotsiaalseid mõjusid ühe ja sama hindamismenetluse raames ning võttes arvesse keskkonnamõju hindamise peamisi osasid, mida kirjeldatakse suunistes selleks, et kaasata elurikkusega seotud teemad keskkonnamõju hindamisega seotud õigusaktidesse ja/või protsessi ja keskkonnamõju strateegilisse hindamisse, peaks integreeritud hindamismenetlus koosnema järgmistest järkudest:

² Vt Blacki õiguse sõnaraamat (Black's Law Dictionary) (7. trükk), 2000

³ Mõiste on tuletatud käesolevate suuniste lõigus 1 b) sisaldunud definitsioonist, et hõlmata elurikkusega seotud teemad keskkonnamõju hindamisega seotud õigusaktidesse ja/või keskkonnamõju strateegilisse hindamisse, mis on leitav otsuse VI/7 A lisast.

a) *Ettevalmistus:*

- (i) Ülevaate saamine;
- (ii) Tegevuse ulatuse määramine;

b) *Põhitegevus:*

- (i) Mõju analüüsimine ja hindamine;
- (ii) Leevendavate meetmete kaalumine (k.a. arenduse poolelijätmine, mõjude vältimiseks alternatiivide otsimine, arenduste väljatöötamisel turvameetmete kaasamine või halbade mõjude (rahaline ja/või mitte-rahaline) hüvitamine);

c) *Aruandlus ja otsustamine:*

- (i) Aruandmine mõju hindamise kohta;
- (ii) Ülevaate mõju hindamisest;
- (iii) Otsustamine;
- (iv) Haldus- ja järelvalveplaanide kavandamine, k.a. rollide ja kohustuste jaotumine, alternatiivsed soovitused ning mõju leevendamise nõudmised ja tingimused;

d) *Järelvalve ja auditeerimine:* keskkonnajärelvalve ja -audit.

8. Ülalloetletud järkude osana võib kavandatud arenduse, mis leiab aset või mõjutab tõenäoliselt põlis- ja kohalike rahvaste kogukondade asustatud või kasutatud pühapaiku, maismaad ja vett, keskkonnamõju hindamisel kaaluda ka järgmiste sammude astumist:

a) arendaja korraldab kavandatava arenduse osas teavitamise ja avaliku arutelu;

b) kavandatavast arendusest tõenäoliselt mõjutatavate põlis- ja kohalike rahvaste kogukondade ja muude oluliste huvirühmade määratlemine;

c) põlis- ja kohalike rahvaste kogukondade, k.a. naiste, noorte, vanurite ja muude haavatavamate rühmade hindamise menetlusse kaasamiseks tõhusate võimaluste loomine;

d) kavandatavast arendusest tõenäoliselt mõjutatavate põlis- ja kohalike rahvaste kogukondade liikmete seisu- ja murekohtade dokumenteerimise osas kokkuleppele jõudmine;

e) kokkuleppele jõudmine protseduuris, kuidas põlis- ja kohalikud rahvad saavad nende kogukonda potentsiaalselt mõjutava arendusega nõustuda või sellele vastu seista;

f) põlis- ja kohaliku kogukonna tõhusaks kaasamiseks kõigis hindamismenetluse järkudes piisava inim-, finants-, tehniliste ja õiguslike ressursside kindlaks määramine ja selle olemasolu tagamine;

g) keskkonna haldus- või järelvalveplaani (KHJP) koostamine, k.a. varuplaanid kavandatud arendusega võimalikult kaasnevate halbade kultuuriliste, keskkonna- ja sotsiaalsete mõjude kohta;

h) vastutuse võtmise, kahju hüvitamise, kindlustuse ja hüvitise eest vastutavate osapoolte kindlaks määramine;

i) vastavalt vajadusele kokkuvõtte tegemine kahepoolselt kokkulepitud tingimustel sõlmitud kokkulepetest või tegevuskavadest kavandatud arenduse läbiviija ja sellest mõjutatud põlis- või kohaliku kogukonna vahel, et meetmete rakendumisel vältida või leevendada igasugust kavandatud arendusega kaasnevat halba mõju;

j) kaebuste lahendamise ja edasikaebamise protseduuri loomine.

9. Kuigi keskkonna-, kultuurilise ja sotsiaalse mõju hindamised on kindlasti erinevad, võib siiski oletada, et kõigil kolmel juhul on hindamise järgud või sammud enam-vähem ühesugused. Väikesemahulise kohaliku arenduse puhul võib siiski olla võimalik mõned neist vahele jätta.

A. Arendaja korraldab kavandatava arenduse osas teavitamise ja avaliku arutelu

10. Kavandatud arenduse läbiviija või vastutav riigiasutus peab sellest teavitama ja korraldama avaliku arutelu. Teadet tuleb levitada kõigis tavapärastes teabekanalites (trüki-, elektrooniline ja isiklik meedia, k.a. ajalehed, raadio, televisioon, e-post, küla- ja linnarahva koosolekud jne), arvestama kaugel elavate ja sageli kirjaoskamatute kogukondade olukorraga ja tagama, et teavet ja nõu jagatakse mõjutatavas piirkonnas räägitava(te)s keel(t)es. Teave peab sisaldama selget infot arendaja kohta, arenduse lühikirjeldust, paiku ja kogukondi mida võidakse mõjutada, (kui, siis) eeldatavaid mõjusid elurikkuse säilimisele ja jätkusuutlikule kasutamisele, aga ka võimalikke kultuurilisi ja ühiskondlikke mõjusid, avaliku arutelu korraldamist, kontaktandmeid, projekti olulisi (k.a keskkonnamõju hindamisega seotud) kuupäevi, ja teemaga seotud riiklikult ning kohaliku omavalitsuse kehtestatud seadusi ning piirkondlikke ja rahvusvahelisi kokkuleppeid.
11. Kavandatud arenduse ja mõju hindamise dokumendid tuleb teha kättesaadavaks mõjutatud põlis- ja kohalike rahvaste kogukondi ja olulisi huvirühmi esindavatele ühendustele ülevaatamiseks ja aruteluks. Nendes peaksid sisalduma kõik kavandatava arenduse olulised tahud. Kavandatavast arendusest teavitamine ja avalik arutelu peavad toimuma piisavalt vara selleks, et mõjutatav põlis- või kohalik kogukond jõuaks vormistada vastuse. Arendaja peab andma võimaluse vastata, et kõiki asjaolusid oleks võimalik täielikult ja õiglaselt arvesse võtta.

B. Kavandatud arendusest tõenäoliselt mõjutatud põlis- ja kohalike kogukondade ning huvirühmade määratlemine

12. Iga kavandatava arenduse puhul, mis leiab aset või tõenäoliselt mõjutab põlis- või kohalike rahvaste kogukondade asustatud või kasutatud pühapaiku, maismaad või vett, tuleb nad kutsuda selles osalema ja nende arvamusega tuleb igas hindamise ja arendamise menetluse järgus, k.a. planeerimine ja rakendamine, arvestada.
13. Põlis- ja kohalike rahvaste kogukondade liikmete, asjatundjate ja ühenduste ning oluliste huvirühmade määratlemiseks tuleb algatada formaalne protsess, mis sisaldaks kohalikke ja avatud arutelusid. Pärast kõigi osapoolte kindlaks määramist oleks kohane asutada osapoolte esinduskomitee, mille ülesanne oleks mõju hindamise protsesse eriti nende ettevalmistavas järgus (ülevaate saamine ja tegevusulatus määramine) nõustada ja koostada keskkonnahalduse ja -järelvalvekava nagu ka kultuurilised ja ühiskondlikud varuplaanid. Komitee asutamisel tuleb erilist tähelepanu pöörata sellele, et põlis- ja kohalikud rahvad oleksid seal piisavalt esindatud.

C. Põlis- ja kohalike rahvaste kogukondade kaasamismehhanismide loomine

14. Mõjutatud põlis- ja kohalike rahvaste esindajad tuleks kaasata igasse organisse, mille eesmärk on ülevaate saamise ja tegevusulatus määramise järkude nõustamine, või tuleks nendega nõu pidada kavandatava arenduse mõju hindamise protsessis, ning nad peaksid osalema riikliku seadusandluse alla käivate mõju hindamise lähtepunktide loomises. Ülevaate saamise ja tegevusulatus määramise juures tuleb arvesse võtta kõiki mõjutatud kogukonna poolt sõnastatud kogukonna arendamise plaane ja keskkonnamõju strateegilise hindamise mehhanisme.
15. Lisaks sellele, et mõjutatud põlis- ja kohalikud kogukonnad peaksid olema esindatud igas mõjude hindamise protsessi nõustamise järgus, peaksid nad kogukonna kaasamise mudelite kohaselt igakülgset ja tõhusalt osalema mõju hindamise läbiviimises, k.a. otsustusprotsessis. Arendaja peab kõigi hindamise ja arendamise protsessi järkude jooksul andma mõjutatavale kogukonnale korrapäraselt tagasisidet.

16. Mõjutatud põlis- ja kohalike kogukondade kaasamise ja osalemise lihtsustamiseks peaks nimetama kohalikud asjatundjad ja nende ekspertarvamusega võimalikult varajases järgus arvestama.

D. Kavandatavast arendusest tõenäoliselt mõjutatavate põlis- ja kohalike rahvaste kogukondade liikmete seis- ja murekohtade dokumenteerimise süsteemi loomine

17. Arendaja peaks koos mõjutatud põlis- ja kohaliku kogukonnaga looma süsteemi, mille abil oleks võimalik kogukonna seisukohad ja mured sobival moel salvestada, kuna kogukonna liikmed ei pruugi ääremaal asuva elukoha või terviseprobleemide tõttu saada avalikel koosolekutel osaleda. Ehkki eelistada võib kirjalikke tunnistusi, võiks kogukonnaliikmete seisukohti ka video- või helifailidena või ükskõik mil muul sobival moel, millega kogukonnad nõus on, salvestada.

E. Põlis- ja kohaliku kogukonna tõhusaks kaasamiseks kõigisse hindamismenetluse järkudesse piisava inim-, finants-, tehniliste ja õiguslike ressursside kindlaks määramine ja selle olemasolu tagamine

18. Konkreetselt põlis- ja kohalikele kogukondadele vajalike inim-, finants-, tehniliste ja õiguslike ressursside varajane määratlemine riigi ja mõjutatud põlis- ja kohalike kogukondade endi poolt põlis- ja kohalike rahvaste ekspertteadmiste toetuseks lihtsustab põlis- ja kohalike kogukondade tõhusat osalust mõju hindamise menetluses. Reeglina toovad suuremad kavandatavad arendused endaga kaasa laiaulatuslikumaid võimalikke mõjusid ja seega ka rangemaid nõudeid toetusele ja võimekuse tõstmisele.

F. Keskkonna haldus- või järelvalveplaani (KHJP) koostamine, k.a. varuplaanid kavandatud arendusega võimalikult kaasnevate halbade kultuuriliste, keskkonna- ja sotsiaalsete mõjude kohta

19. Saavutamaks võimalikult suurt kasu ning muutmaks kahjud võimalikult väikeseks, tuleb enamikul juhtudel koostada keskkonna haldus- või järelvalveplaan, kus on kirjeldatud, missugune on kavandatud arenduse raamistik. Keskkonna haldus- või järelvalveplaani koostamine peaks nende olemasolul lähtuma mõjutatava kogukonna arengukavast ja/või keskkonnamõju strateegilisest hindamisest ning hõlmama varuplaane võimalike halbade kultuuriliste või sotsiaalsete mõjude kohta.

G. Vastutuse võtmise, kahju hüvitamise, kindlustuse ja hüvitise eest vastutavate osapoolte kindlaks määramine

20. Mõjutatud põlis- ja kohalike rahvaste kogukondade tervise, heaolu ja turvalisuse tagamiseks ja nende eluspüsimiseks vajalike ökosüsteemide hoidmiseks ning kavandatava arendusega kaasnevate võimalike kultuuriliste, keskkonna- ja ühiskondlike halbade mõjude võimalikult mitmekülgeks ärahoidmiseks tuleb selgelt kindlaks määrata osapooled, kes vastutuse võtmise, kahju hüvitamise, kindlustuse ja hüvitamise eest vastutavad.

H. Kokkuleppele jõudmine protseduuris, kuidas põlis- ja kohalikud rahvad saavad nende kogukonda mõjutada võiva arendusega nõustuda või sellele vastu seista

21. Mõjutatud põlis- või kohalike kogukondade huvide kaitsmiseks peaksid kogukonnad ja kavandatava arenduse läbiviija sõlmima omavahelise kokkuleppe. Niisuguse kokkuleppe tingimused, mis peavad olema kooskõlas riiklike õigusaktide ja -normidega, võiksid kirjeldada mõjude hindamise protseduurilise aspekte, k.a. arendusega mitte alustamise alternatiivi, näidates ära kõigi osapoolte õigused, kohustused ja vastutusala ning meetmed kavandatava arendusega kaasnevate halbade mõjude ärahoidmiseks või leevendamiseks.

I. Kaebuste lahendamise ja edasikaebamise protseduuri loomine

22. Kui osapooled ei ole seda juba teinud, peaksid nad - kooskõlas riiklike õigusaktidega - püüdma tagada mõjutatud põlis- ja kohalike kogukondade igakülgset osalemist iga kavandatava arenduse otsustusprotsessis, k.a. kaebuste lahendamise ja edasikaebamise protsessis, võttes arvesse vahendamise ja vaidluste lahendamise meetodeid, mis võivad, aga ei pruugi olla ametlikult kirjeldatud.

IV. KULTUURILISTE, KESKKONNA- JA SOTSIAALSETE MÕJUDE HINDAMISTE KOONDAMINE ÜHTSESSE MENETLUSSE

23. Pidades meeles põlis- ja kohalike kogukondade ja keskkonna vahel valitsevaid ainulaadseid suhteid, lubavad suunised koondada kultuuriliste, keskkonna- ja sotsiaalsete mõjude hindamised ühtsesse menetlusse. Mõjude hindamine peaks vastama elurikkuse konventsiooni artiklites 14 ja 8(j) sätestatud nõuetele ja võtma arvesse artiklis 8(j) kirjeldatud üldisi tööpõhimõtteid ja seotud sätteid. Suunised peaksid arvestama elurikkusega seotud teemade ühendamise ja strateegilise mõju hindamise menetlustesse vastavalt konventsiooni artiklile 14, ning pöörama erilist tähelepanu kultuuriliste ja ühiskondlike kaalutlustega arvestamisele keskkonnamõju hindamisega seotud õigusaktides või poliitikates.

A. Kultuurilise mõju hindamine

24. Kultuurilise mõju hindamise käigus, eriti ülevaate saamise ja tegevusulatus määratlemise järgus, tuleks ära kirjeldada kõige olulisemad teemad nagu kultuuripärand, usundid, uskumused ja pühad õpetused, tavapärased toimingud, ühiskondliku organiseerituse vormid, loodusvarade (k.a. maa) kasutamise süsteemid, kultuuriliselt tähenduslikud paigad, kultuurivarade majanduslik väärtus, pühapaigad, kombetalitused, keeled, tavaõiguse süsteemid ning poliitilised struktuurid, rollid ja tavad. Kultuurilise mõju hindamisi teostades tuleks seega arvesse võtta võimalikke mõjusid kultuuri kõigile tahkudele, k.a. pühapaikadele.

25. Kultuuripärandi mõju hindamine on kõne all siis, kui kavandatav arendus avaldab tõenäoliselt mõju kogukonna kultuuripärandi ainelisele väljendusele, ja allub sageli riiklikele muinsuskaitseadustele. Kultuuripärandi mõju hindamisel tuleb seega arvestada pärandi väärtustega rahvusvahelises, riiklikus ja kohalikus kontekstis.

26. Kui arendusega seotud mullatööde käigus avastatakse võimaliku pärandi väärtusega paiku või esemeid, peaksid kõik leiukoha ümber toimunud tegevused peatuma seniks, kuni seal asuv arheoloogiline või muu kultuuripärand kindlaks määratakse.

27. Kultuurilise mõju hindamise ulatust määrates tuleks arvesse võtta järgmisi asjaolusid:

- a) võimalikke mõjusid bioloogiliste ressursside harjumuspärase kasutamise jätkamisele;
- b) võimalikke mõjusid põliste teadmiste, uuenduste ja praktikate austamisele, hoidmisele, kaitsmisele ja säilitamisele;
- c) protokolle;

- d) võimalikke mõjusid pühapaikadele ja nendega seotud kombetalitustele või tseremoniaalsetele tegevustele;
- e) austust kultuurilise privaatsuse vajaduse vastu;
- f) võimalikke mõjusid tavaõiguse järgimisele.

1. Võimalikud mõjud bioloogiliste ressursside harjumuspärase kasutamise jätkamisele

28. Hindamisel tuleb igakülgset arvestada konventsiooni nõuetele vastava, eriti artikliga 10 (c) seotud bioloogiliste ressursside harjumuspärase kasutamise, kuna selle tulemusena säilinud ja suurenenud geneetilise mitmekesisuse vähenemine võib viia põliste teadmiste, uuenduste ja praktikate kadumiseni.

2. Võimalikud mõjud traditsiooniliste teadmiste, uuenduste ja praktikate austamisele, hoidmisele, kaitsmisele ja säilitamisele

29. Kultuurilise mõju hindamise teostamisel tuleb väärilist tähelepanu pöörata traditsiooniliste teadmiste, uuenduste ja praktikate kandjatele ning teadmistele endile. Vaatluse alla tuleb võtta traditsiooniliste teadmiste, uuenduste ja praktikate omandiküsimuste, ligipääsu, kontrolli, kasutamise ja levitamise seotud tavaõigus. Põlis- ja kohalike kogukondi puudutavaid protokolle tuleb järgida, austades saladusi ja pühasid teadmisi ning tagada tuleb eelneva kirjaliku nõusoleku olemasolu ja kohased kaitsemeetmed.

3. Protokollid

30. Arendaja ja seotud kogukondade vahel sõlmitud võimalike kokkulepete või tegevuskavade osana võib koostada protokollid traditsiooniliselt põlis- või kohalike kogukondade poolt asustatud või kasutatud pühapaikades, maismaal või vees toimuva arenduse kohase läbiviimise ja sellega seotud töötajate juhtimise lihtsustamiseks. Konkreetsete arendustegevuste (nt seiklusturism, kaevandamine) jaoks võib vaja minna eraldi protokolle ja kohalike kogukondi või teatud paiku külastades või põlis- ja kohalike rahvaste kogukondade esindajatega suheldes tuleb jälgida ja arvesse võtta nende käitumist. Protokollid peavad olema kooskõlas juba olemasolevate oluliste riiklike, piirkondlike või kohalike õigusaktidega.

4. Võimalikud mõjud pühapaikadele ja nendega seotud kombetalitustele või tseremoniaalsetele tegevustele

31. Kui arendada plaanitakse või kui kavandatavad arendused hakkavad tõenäoliselt mõju avaldama traditsiooniliselt põlis- või kohalike rahvaste kogukondade asustatud või kasutatud pühapaikadele, maismaale või veele, peaksid nende arendustega seotud töötajad teadvustama, et paljud pühapaigad ja muud kultuuriliselt tähenduslikud alad või kohad võivad olla olulised ka elurikkuse säilimise ja jätkusuutliku kasutamise ning – veelgi enam – niisuguste kogukondade heaolu määravate loodusvarade seisukohalt.
32. Kui hinnata tuleb kavandatava arenduse võimalikku mõju pühapaigale, peaks hindamismenetlusse kuuluma ka valik arenduse jaoks sobilikke muid paiku, mille osas on läbi räägitud paiga eestkostjate ja kogu mõjutatava kogukonnaga. Kui kavandatav arendus hakkab mõjutama pühapaika ja ühtki seadust paiga kaitsmiseks ei ole, võib seotud põlis- või kohalik kogukond soovida välja töötada paiga kohta eraldi protokolliga kavandatava arendusega seoses.

5. Austus kultuurilise privaatsuse vajaduse vastu

33. Arendajad ja arendusega seotud töötajad peaksid austama kultuurilist tundlikkust ja põlis- ja kohalike kogukondade vajadust privaatsuse järele, seda eriti seoses oluliste kombetalituste ja tseremoniaatega nagu näiteks üleminekuriitused ja surm, aga tagama ka seda, et nende tegevus ei segaks kogukondade igapäevast elu ja muid tegevusi.

6. Võimalikud mõjud tavaõiguse praktiseerimisele

34. Arendusettepanekute juures tuleb hinnata ka nende võimalikku mõju mõjutatava kogukonna tavaõigusele. Kui arenduse jaoks on vajalik välistööjõu sissetoomine või kohaliku elukorralduse (nt maaomandi või varade ja tulude jaotamisega seotud küsimused) muutmine, võivad tekkida vastuolud. Seetõttu võib üles kerkida vajadus tavaõiguse osade kodifitseerimiseks, õigusküsimuste selgitamiseks ja läbirääkimisteks, leidmaks mooduseid, kuidas muuta vastuolud kohaliku õigusega võimalikult väikeseks.

B. Keskkonnamõju hindamine

35. Kui arendada kavatakse või kui kavandatavad arendused hakkavad tõenäoliselt mõju avaldama traditsiooniliselt põlis- või kohalike rahvaste kogukondade asustatud või kasutatud pühapaikadele, maismaale või veele, tuleb mõjude hindamisel keskkonnaga seotud aspektide osas arvesse võtta suuniseid, mis soovitavad keskkonnamõju hindamise ja strateegilise hindamisega seotud õigusaktidesse ja menetlustesse kaasata elurikkusega seotud teemad. Riiklikud keskkonnamõju hindamisega seotud õigusaktid peaksid austama olemasolevaid põlis- ja kohalike kogukondade maa ja lepingutega seotud õigusi nagu ka juriidilise iseloomuga õigusi. Teabe kogumisega saavad keskkonnamõju hindamised kaasa aidata põlis- ja kohalike rahvaste kogukondade õiguste kaitsmisele, tunnustades nende eriomaseid tegevusi, tavasid ja uskumusi.
36. Hinnata tuleks kavandatava arenduse otseseid mõjusid elurikkusele ökosüsteemi, liikide ja geneetika tasandil, eriti selles osas, mis puudutab elurikkuse neid osi, millest sõltuvad mõjutatavate põlis- või kohalike kogukondade esindajate elatis, heaolu ja muud vajadused. Hoolikalt tuleks hinnata kaudseid mõjusid ja teostada nende üle pikaajalist järelvalvet. Kavandatavat arendust tuleb eriti hoolikalt jälgida võõrliikide sissetoomise osas.

1. Alusuuringud

37. Selleks, et kavandatava arenduse keskkonnamõju tulemuslikult hinnata, tuleks koostöös mõjutatavate põlis- ja kohalike kogukondadega korraldada enne alusuuringud, et teha kindlaks, missugused elurikkuse ilmingud mängivad põlis- või kohaliku kogukonna elus erilist osa. Täpsed teadmised bioloogiliste ressursside (ökosüsteemid, liigid ja geneetiline mitmekesisus) ja nende väärtuse kohta on nii elurikkuse kui kultuuriliste väärtuste kaitsmisel üliolulised. Alusuuringud peaks muuhulgas olema kirjas näiteks see, kas kavandatava arenduse mõjutatud kasvukohatüübid esinevad ka teistel looduskaitsealadel (riiklikus looduskaitsealades) ja kas teatud toiduks ja põllumajanduses kasutatavad teraviljad (ja nende sordid) on olemas ka *ex situ* ladudes. Alusuuringud peaksid sisaldama teavet järgmiste teemade kohta:
- a) liikide inventuur (k.a mõjutatava põlis- või kohaliku kogukonna jaoks toiduna, ravimina, küttematerjalina, loomasöödana, ehitusmaterjalina, tarbeesemete ja rõivaste tootmiseks ning usuliste ja tseremoniaalsete toimingute jaoks jne oluliste liikide määramine);
 - b) hävimisohus, ohustatud jne liikide määramine (võimalusel viitega rahvusvahelise looduskaitseliidu (IUCN) punasele raamatule, hävimisohus olevate looma- ja taimeliikide rahvusvahelise kaubitsemise konventsioonile (CITES) ja riiklikele inventuuridele);
 - c) Eriliselt oluliste elupaikade (paaritumis/kudemiskohad, põline jäänuktaimestik, ürglooduse varjupaigad, k.a. puhveralad ja koridorid ning rändliikide elupaigad ja rändeteed) ja hävimisohus ja ohustatud liikide oluliste paaritumishooaegade määramine;
 - d) erilise majandusliku tähtsusega alade (jahialad ja püügipaigad, kalastuskohad, koriluspiirkonnad, karjamaad, raielangid ja muud puude langetamise kohad) määramine;
 - e) elurikkuse ja ökosüsteemide seisukohalt eriliselt oluliste pinnavormide ja teiste looduslike tegurite (nt voolusängid, allikad, järved, kohalike vajadusi katvad kaevandused ja kivimurrud) määramine ja
 - f) usulise, vaimse, tseremoniaalse ja püha tähendusega paikade (nt hiied ja tootemikohad) määramine.
38. Kooskõlas ökosüsteemi käsitluse 11. põhimõttega, mille osapoolte konverents kiitis heaks otsuse V/6 paragrahvis 1, tuleb põliseid teadmisi, uuendusi ja praktikaid lugeda alusuuringute oluliseks ja lahutamatuks osaks; eriti niisuguseid teadmisi, uuendusi ja praktikaid, mis on ammu seotud alaga, kuhu arendust kavandatakse. Põliste teadmiste, uuenduste ja praktikate juurde võib panna ristviited vanade fotode, ajaleheartiklite, ajalooliste sündmuste, arheoloogiliste säilmete, antropoloogiliste aruannete ja teiste arhiivimaterjalide põhjal.

C. Ühiskondliku mõju hinnangud

39. Selleks, et kavandatava arenduse tõenäolist ühiskondlikku mõju põlis- või kohalike rahvaste kogukonnale tõhusalt hinnata, tuleb ülevaate saamise ja tegevusulatus määramise järgus võtta arvesse sugu ja rahvastiku alaseid tegureid, eluasemetingimusi, tööhõivet, taristut ja teenuseid, sissetulekut ja varade jaotust, traditsioonilisi tootmissüsteeme ja -vahendeid, aga ka haridusvajadusi, tehnilisi oskusi ja tõenäolisi finantstulemusi.
40. Kavandatavaid arendusi tuleks hinnata seoses kogukondadele nendega kaasnevate tegelike kasudega nagu tervisele ohutute töökohtade loomine, arenduste kasusaajate kohasest maksustamisest tõusev mõistlik aastatulu, sisenemine turgudele ja sissetulekuallikate mitmekesistamine. Traditsiooniliste majanduste muutumise hinnang võiks sisaldada halbade ühiskondlike mõjude nagu kuritegevus ja suguhaigused majanduslikku mõõtmist.

41. Arenduste puhul, mis toovad kaasa muudatusi traditsioonilistesse toidu tootmise viisidesse või tutvustavad mõne metsiku liigi intensiivset viljelemist ja saagikoristust, tuleks hinnata nende muudatuste ja tutvustuste mõju.
42. Ühiskondliku mõju hindamisel tuleks välja töötada ühiskondliku arengu indikaatorid, mis oleksid kooskõlas põlis- ja kohalike kogukondade seisukohtadega ja hõlmaksid soolist ja vanuselist jaotust, tervist, turvalisust, toitu ja elukeskkonna turvalisust ning sotsiaalse sidususe ja kaasatuse võimalikke mõjusid.
43. Ühiskondliku mõju hindamise ulatuse määramisel tuleks arvesse võtta järgmisi asjaolusid:
- a) alusuuringud;
 - b) majanduslikud kaalutlused;
 - c) võimalikud mõjud traditsioonilisele maaomandi ja teiste loodusvarade kasutamise korraldusele;
 - d) soolised kaalutlused;
 - e) vanuselised kaalutlused;
 - f) tervise ja turvalisuse tahud;
 - g) mõjud ühiskondlikule sidususele;
 - h) traditsioonilised eluviisid ja
 - i) võimalik mõju eluks vajalikele bioloogilistele ressurssidele ligipääsule.

1. Alusuuringud

44. Alusuuringute korraldamisel peaks, *inter alia*, tegelema järgmiste teemadega:
- a) demograafilised tegurid (rahvastiku arv ja vanuseline jaotus, etnilised rühmad, rahvastiku jaotumine ja liikumine, k.a hooajalised liikumised);
 - b) majutus ja inimasustus, k.a sunniviisiline ümberasustamine, põlisrahvaste maadelt väljatõrjumine ja rändava eluviisiga rahvaste sunnismaiseks muutmine;
 - c) kogukonna tervislik seisund (kindlad terviseprobleemid/tervisega seotud teemad – nt puhta vee kättesaadavus, nakkus- ja endeemilised haigused, puudujäägid toitumises, oodatav eluiga, traditsiooniliste ravivõtete kasutamine jne);
 - d) tööhõive tase ja valdkonnad, oskused (eriti traditsioonilised oskused), haridustase (k.a mitteformaalse ja formaalse haridussüsteemi kaudu saadud tasemed), koolitused, nõuded kompetentsi kasvule;
 - e) taristu ja teenuste tase (meditsiiniteenused, transport, prügitöötlus, vee kättesaadavus, lõõgastumiseks mõeldud sotsiaalsed struktuurid (või nende puudumine) jne.);
 - f) sissetuleku tase ja jaotus (k.a vastastikkusel kasul, bartertehingutel ja vahetamisel põhinevad traditsioonilised kaupade ja teenuste jaotamise korraldus);
 - g) varade jagunemine (nt maaomandiga seotud korraldused, õigused maavaradele, muude varade omamine selles osas, mis puutub sissetuleku ja teiste kasudega seotud õigustesse);
 - h) traditsioonilised tootmissüsteemid (toit, ravimid, tarbeesemed) ning nendes korraldustes toimivad soorollid ja
 - i) põlis- ja kohalike kogukondade seisukohad oma tuleviku ja sihtideni jõudmise viiside osas.
45. Toimetuleku piiril elavate põlis- ja kohalike kogukondadega seoses tuleb eriti tähelepanelikult arvestada järgmisi sotsiaalseid tegureid ning nendega kaasnevaid mõjusid:
- a) traditsioonilised mitte-rahalsed vahetussuhted nagu jahipidamine, barter- ja teised tehingud, k.a. tööjõuvahetus;
 - b) seotud majanduslikud ja sotsiaalsed suhted;
 - c) soorollide ja suhete tähtsus;
 - d) traditsioonilised ülesanded ja õigluse ning võrdsuse mõisted ühiskonnas ning
 - e) traditsioonilised süsteemid loodusvarade (k.a. jahisaagi, metsaandide ja põlluvilja) jagamiseks.

2. Majanduslikud kaalutlused

46. Traditsiooniliselt põlis- ja kohalike rahvaste kogukondade asustatud pühapaikades, maadel või vetel kavandatavad arendused peaksid tagama selle, et tegelik tulu – näiteks maksed keskkonnateenuste eest, töökohad turvalises ja tervist mitte kahjustavas töökeskkonnas, asjakohaste maksude kehtestamisest tõusnud tulud, sisenemine turgudele ja sissetulekut toovate (majanduslike) võimaluse mitmekesisustumine väikestele ja keskmise suurusega ettevõtetele - läheks nendele kogukondadele. Riiklike õigusaktide või teemaga seotud normide kohaselt peaksid põlis- ja kohalikud kogukonnad olema kaasatud neid puudutava arenduse finantsauditi menetlusse, et tagada investeeritud ressursside tulemuslik kasutamine.

3. Võimalikud mõjud traditsioonilisele maaomandi ja teiste loodusvarade kasutamise korraldusele

47. Arendused, millega kaasnevad muudatused traditsioonilistesse toidu tootmise viisidesse või mis hõlmavad endas seni metsikute liikide suurtootmise alustamist (nt selleks, et rahuldada turu nõudlust mõne ravimtaime, maitseaine, kala, karus- või muu naha järele) võivad põhjustada survet traditsioonilise maaomandi korralduse ümber korraldamiseks või maa sundvõõrandamiseks, nagu ka elurikkuse jätkusuutlikule kasutamisele uute tootmismahdade juures. Niisuguste muudatuste mõjud võivad ulatuda väga kaugele, mistõttu neid tuleb korralikult hinnata, võttes arvesse põlis- ja kohalike kogukondade väärtussüsteeme. Metsikute liikide suurtootmisega tõenäoliselt kaasnevaid mõjusid tuleks samuti hinnata ja nendega tegelda.

4. Soolised kaalutlused

48. Ühiskondliku mõju hindamisel on eriti vajalik uurida kavandatava arenduse võimalikke mõjusid mõjutatava kogukonna naistele, tunnustades nende osa perekonna söögiandjate ja toitjatena, kogukonna otsustajatena ja majapidamiste juhtidena nagu ka elurikkuse eestkostjate ja traditsioonilise (soospetsiifilise) teadmise, uuenduste ja praktikate teatud osade hoidjatena.

5. Vanuselised kaalutlused

49. Iga ühiskondliku mõju hindamise juures tuleb uurida kavandatava arenduse võimalikku mõju kõigile kogukonna vanuserühmadele. Eriti olulised on need mõjud, mis võivad takistada vanema põlvkonna võimalusi anda oma teadmisi noortele edasi, mis võib viia teatud oskuste ja traditsiooniliste teadmiste, uuenduste ja praktikate üleliigseks muutumiseni.

6. Tervise ja turvalisuse küsimused

50. Mõju hindamise menetluses tuleb hoolikalt jälgida kavandatava arenduse tervise ja turvalisusega seotud tahke. Turvalisuse tahud peaksid hõlmama niisuguseid ohte nagu kehalised vigastused ehitustöödel, erinevate saasteallikate põhjustatud terviseohud, sooline ärakasutamine, ühiskondliku korra rikkumine, ravimtaimede kasvukohtade häirimine ja kemikaalide (nt kahjuritõrjevahendite) kasutamine. Võõrtöölisi tuleb kontrollida nende nakkushaiguste osas, mille vastu kohalikul rahval ei pruugi immuunsust olla või mille esinemise kohta nende kogukonnas puuduvad tõendid.

7. Mõjud ühiskondlikule sidususele

51. Mõju hindamise menetluses tuleb arvestada kavandatava arendusega kaasneda võivate mõjudega mõjutatavale kogukonnale ja sellesse kuuluvatele inimestele tervikuna, tagades, et üksikisikud ja rühmad ei satuks arenduse tulemusena ebaõiglaselt eelistatud või halvemasse seisuga, mis mõjuks halvasti kogukonnale.

V ÜLDISED KAALUTLUSED

52. Traditsiooniliselt põlis- või kohalike rahvaste kogukondade asustatud või kasutatud pühapaikadesse, maismaale või vette kavandatava arenduse või selle mõjude hindamise juures tuleb arvesse võtta ka järgmisi üldisi kaalutlusi:
- a) mõjutatavate põlis- või kohalike kogukondade eelnev teavitatud nõusolek;
 - b) soolised kaalutlused;
 - c) mõju hindamised ja kogukonna arenduskavad;
 - d) õiguslikud kaalutlused;
 - e) traditsiooniliste teadmiste, uuenduste ja praktikate ning kultuurilise, keskkonna- ja ühiskondliku hindamise protsessides kasutatud tehnoloogiate omamine, kaitse ja kontroll;
 - f) leevendavad ja ohte ennetavad meetmed;
 - g) läbipaistvuse vajadus;
 - h) ülevaate saamise ja vaidluste lahendamise protseduuride loomine.

A. Mõjutatavate põlis- või kohalike kogukondade eelnev teavitatud nõusolek

53. Kui riiklikud õigusaktid nõuavad mõjutatavate põlis- või kohalike kogukondade eelnevat teavitatud nõusolekut, tuleb hindamise menetluses jälgida, kas niisugune eelnev nõusolek on saadud. Mõju hindamise menetluse erinevatele järkudele vastav eelnev teavitatud nõusolek peaks arvesse võtma põlis- ja kohalike kogukondade õigusi, teadmisi, uuendusi ja praktikaid; kohast keelekasutust ja protsessi; piisavat ajaressursi ja täpse, faktilise ja õiguslikult korrektse teabe andmist. Esialgelt kavandatud arenduse muutmisel tuleb selleks eelnevalt lisaks saada mõjutatavate põlis- ja kohalike kogukondade teavitatud nõusolek.

B. Soolised kaalutlused

54. Igakülgseks tuleks arvestada erilise osaga, mida naised ja noored – eriti põlis- ja kohalike kogukondade naised ja noored – mängivad elurikkuse hoidmise ja jätkusuutliku kasutamise juures ning vajadusega kaasata naised tõhusalt poliitikate kujundamisse ja elurikkuse hoidmisse.

C. Mõju hindamised ja kogukonna arenduskavad

55. Põlis- ja kohalikke kogukondi tuleks julgustada ja neile tuleks anda vajalikku tuge ja võimekust oma kogukonna arenduskavade koostamiseks. Kavad peaksid sisaldama ja välja töötama strateegilise keskkonnamõju hindamise mehhanisme, mis oleksid vastavuses põlis- ja kohalike kogukondade poolt sõnastatud arenduskavade sihtide ja eesmärkidega ning vaesuse väljajuurimise programmidega.
56. Traditsiooniliselt põlis- või kohalike rahvaste kogukondade asustatud või kasutatud pühapaikadesse, maismaale või vette kavandatavate või neile tõenäoliselt mõju avaldav arendus peaks ühelt poolt hoidma tasakaalu majanduslike, sotsiaalsete, kultuuriliste ja keskkondlike huvide vahel ning teiselt poolt võimalikult palju suurendama elurikkuse hoidmise ja jätkusuutliku kasutamise võimalusi, tuludele ligipääsu ja nende võrdset jagamist ning traditsiooniliste teadmiste, uuenduste ja praktikate tunnustamist vastavalt konventsiooni artiklile 8(j), ning püüdma võimalikult väikeseks muuta elurikkusele mõjuda võivaid ohte. See peaks kajastuma ka kultuurilise, keskkonna- ja sotsiaalse mõju hindamise protsessides.

D. Õiguslikud kaalutlused

57. Iga hindamise menetluses juures, mis allub rahvusvaheliste kohustustega kooskõlas olevatele riiklikele õigusaktidele, peaksid valitsus, valitsusasutused ja arendajad arvestama põlis- ja kohalike kogukondadega, kes elavad maadel ja vetel, mida nad traditsiooniliselt asustanud on, ning nende paikade elurikkusega.
58. On vajadus õiguslike kohustuste selgitamiseks, seda eriti seoses nende teemadega, mis võivad tõstatada kultuurilise, keskkonna- või ühiskondliku mõju hindamise läbiviimisel, k.a. jõustamise, vastutuse võtmise ja kahju hüvitamise meetmed.

E. Traditsiooniliste teadmiste, uuenduste ja praktikate ning kultuurilise, keskkonna- ja sotsiaalse hindamise protsessides kasutatud tehnoloogiate omamine, kaitse ja kontroll

59. Ökosüsteemi väärtustava lähenemisega kooskõlas peaksid kavandatava arenduse läbiviijad aru saama, kui tähtis on mõista ja kasutada põlis- ja kohalike kogukondade väärtusi ja – vajadusel – teadmisi elurikkuse kasutamisest ning neid jätkusuutliku arengu tagamiseks ellu rakendada.
60. Põlis- ja kohalike kogukondade tavaõiguse ja intellektuaalse omandiga selles osas, mis puudutab nende traditsioonilisi teadmisi, uuendusi ja praktikaid tuleb arvestada kavandatava arenduse kõigis järkudes. Niisuguseid teadmisi võib kasutada ainult nende omanike eelnevalt teavitatud nõusolekul. Põlis- ja kohalike kogukondade õiguste kaitseks peaksid nad ise või kellegi abiga looma oluliste riiklike õigusaktidega kooskõlas olevad protokollid, mis reguleeriksid traditsioonilistele teadmistele, uuendustele ja praktikatele juurdepääsu ja nende kasutamist kultuurilise, keskkonna- ja sotsiaalse mõju hindamise menetlustes. Kui vaja, tuleb neile niisuguste protokollide loomisel abi osutada.

F. Leevendavad ja ohte ennetavad meetmed

61. Mõjude hindamise kontekstis, eriti arendusega seotud leevendavate meetmete osas nendel juhtudel, kui varitseb elurikkuse olulise vähenemise oht, ei tohi igakülgse teadusliku tõestuse puudus saada põhjuseks ohtu vältivate või võimalikult väikeseks muutvate meetmete rakendamise edasilükkamiseks.

G. Läbipaistvuse vajadus

62. Kõigi kultuurilise, keskkonna- ja sotsiaalse mõju hindamise järkude ja iga otsustusmenetluse, v.a. riikliku julgeoleku küsimused ja need juhud, kus salajaste/pühade traditsiooniliste teadmiste, uuenduste ja praktikate käsitlemine nõuab saladust, juures peab olema tagatud läbipaistvus ja avalik aruandekohustus. Mõju hindamise käigus koostatud alusuuringutest pärinevate traditsiooniliste teadmiste, uuenduste ja praktikatega seotud andmete avaldamine peab olema keelatud.

H. Ülevaate saamise ja vaidluste lahendamise protseduuride loomine

63. Kavandatava arenduse ja mõjude hindamiste käigus üles kerkida võivate vaidluste lahendamiseks peaksid olema olema või tuleks luua vaidluste lahendamise protseduurid.

VI. VIISID JA MOODUSED

A. Võimekuse tugevdamine ja ülesehitamine

64. Iga tegevusega, mille eesmärk on kultuuriliste ja ühiskondlike, aga ka põlis- ja kohalike kogukondade elurikkusega seotud huvidega arvestamine keskkonnamõju hindamise riiklikus korralduses, peaks kaasnema kompetentside tugevdamine ja ülesehitamine. Mõjude hindamise eest vastutavatel asutustel peab olema traditsiooniliste teadmiste, uuenduste ja praktikate alane ekspertteadmine. Samal ajal on mõjude hindamise meetodikate, tehnikate ja protseduuride juures vaja põlis- ja kohalike kogukondade ekspertteadmist. Keskkonnamõju hindamise meeskond peaks koosnema oluliste ökosüsteemidega seotud traditsiooniliste teadmiste, uuenduste ja praktikate ekspertidest, kelle hulgas oleks ka põlisrahva esindajaid.
65. Hindajatele ja põlis- ning kohalike kogukondade esindajatele mõeldud koolitused keskkonnamõju/strateegilise mõju hindamise kultuuriliste, sotsiaalsete ja bioloogilise mitmekesisusega seotud tahkude ning kultuuriliste, sotsiaalsete ja bioloogilise mitmekesisusega seotud ressursside majandusliku väärtuse hinnangu kohta lihtsustaksid nendes küsimustes kultuurideülese mõistmise teket.
66. Seal, kus seda veel tehtud ei ole, peaksid valitsused põlis- ja kohalike kogukondi julgustama ja toetama, et nad koostaksid ise oma arengukavad, mis aitaksid neil oma arenguvajadusi sõnastades jõuda kultuuriliselt sobivama strateegilise, tervikliku ja järk-järgulise lähenemiseni, mis oleks kooskõlas kogukonna sihtide ja eesmärkidega. Kavavad peaksid sisaldama keskkonnamõju strateegilise hindamise poliitikat või püüdma anda süstemaatilist raamistikku sotsiaalsete, kultuuriliste ja keskkonnaga seotud huvide kaasamiseks planeerimis- ja otsustusmenetlusse, et mõjude hindamised oleksid kaasatud kavandatavatesse arendustesse.
67. Kui põlis- ja kohalike kogukondade jaoks oluliste kultuurilise, keskkonna- ja sotsiaalse mõju hindamised muutuvad keskkonnamõju hindamise ja keskkonnamõju strateegilise hindamise lahutamatuks osaks ja need hõlmatakse õigusaktidesse, ja kui projekti/poliitika arendajal lasub selge nõue leida kultuuriliselt, keskkondlikult ja sotsiaalselt kõige mõistlikumad ja tõhusamad võimalused vältida, vähendada või leevendada halbu mõjusid, sunnib see arendajaid juba väga varajases järgus kasutama kultuurilise, keskkonna- ja sotsiaalse mõju hindamise tööriistu juba enne projekti elluviimist või nõusoleku järgus või enne ülevaate saamiseks vajalikke toiminguid.

C. Teabevahetus

68. Veebipõhised tööriistad, nagu näiteks elurikkuse konventsiooni andmekoja keskkond, ja muud kogemuste ja teabe vahetamise vahendid, k.a. tavapärased sidevahendid, võivad aidata tõsta teadlikkust parimate meetodite ja kõige kasulikumate teabeallikate kohta selles osas, mis puutub põlis- ja kohalike rahvaste kultuuriliste, sotsiaalsete ja elurikkusega seotud murede juhtimisse ja kaasamisse keskkonnamõjude ja keskkonnamõju strateegilise hindamise menetlustes; ja neid tuleks arendada keskkonnamõju hindamise alase teabe levitamiseks ja vahetamiseks.
69. Kiiremas korras tuleks parandada keskkonnamõju hindajate ja kultuurilise, keskkonna- ja sotsiaalse mõju hindamise kogemusega põlis- ja kohalike kogukondade liikmete vahelist suhtlust

ning seda töötubade, juhtumi analüüside ja kogemuste vahetamise – nt elurikkuse konventsiooni artikli 8(j) fookuse ja arvelduskoja mehhanismiga seotud sätete osas - abil soodustama.

D. Vahendid

70. Rahaline- ja tehniline tugi, õigusabi ning muud vahendid peaksid olema põlis- ja kohalikele kogukondadele ning asjaomastele riiklikele asutustele kättesaadavad, et neil oleks võimalik osaleda riiklikult korraldatavate mõjude hindamiste kõikides tahkused. Tuge võib võimaluse korral osutada valitsus või (arengumaades ja üleminekumaades) sobivad doonororganisatsioonid.

Enamik põlis- ja kohalike kogukondi elab paikades, mis on koduks suurele enamusele maailma geneetilistest ressurssidest, ning nende kultuuride ja teadmiste juured on sügaval selles keskkonnas, millest nad sõltuvad. Selle tulemusena on traditsiooniliselt põlis- ja kohalike rahvaste kogukondade asustatud ja kasutatud maismaale ja vette kavandatavad arendused põhjustanud kogukondadele muret võimalike pikaajaliste halbade mõjude pärast nende elukorraldusele ja põliste teadmiste.

Kirjeldatud murega tegelemiseks otsustasid konventsiooni osapooled koostöös põlis- ja kohalike kogukondadega välja töötada Akwé: Kon vabatahtlikult järgitavad suunised nii maismaal kui vees asuvates pühapaikades ning aladel, mida traditsiooniliselt asustavad või kasutavad põlis- ja kohalike rahvaste kogukonnad, kavandatavate arenduste või võimalike mõjutajate kultuurilise, keskkondliku ja ühiskondliku mõju hindamise läbiviimiseks. Suuniste pealkirjas sisalduv “Akwé: Kon” tähendab mohawki keeles „kõik loomises“, rõhutamaks dokumendi holistlikku iseloomu.

Suuniste avaldamine elurikkuse konventsiooni all muudab need kättesaadavaks laiale avalikkusele, k.a. rahvusvahelised ja piirkondlikud organisatsioonid, põlis- ja kohalike rahvaste kogukonnad ning valitsusvälised ja kodanikuühiskonna ühendused.

Rohkem teavet käesolevate suuniste kohta on kättesaadav konventsiooni kohalikes kontaktpunktides või konventsiooni sekretariaadis.

Secretariat Convention on Biological Diversity
393 Saint-Jacques, Suite 300
Montreal, QC, H2Y 1N9
CANADA
Tel.: +1 (514) 288-2220
Fax: +1 (514) 288-6588
E-post: secretariat@biodiv.org
www.biodiv.org